

О.С. Юрценюк

Вищий державний навчальний заклад України "Буковинський державний медичний університет", м. Чернівці

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК НЕВРОТИЧНИХ РОЗЛАДІВ У СТУДЕНТІВ

Ключові слова: невротичні розлади, неспсихотичні психічні розлади, фактори ризику, студенти.

Резюме. У статті проаналізовано соціально-психологічні фактори, що впливають на розвиток невротичних розладів у студентів вищих навчальних закладів. Залежно від нозологічної форми встановлено основні екзогенні причини.

Вступ

Вирішення завдань пошуку закономірностей і механізмів пристосування студентів до навчання у ВНЗ, динаміки їхнього психічного стану неминує приводить до необхідності аналізу всього комплексу факторів, що визначають особливості навчальної діяльності [1]. Специфіка навчання у вищій школі, може бути чинником, що знижує рівень соматичного й психічного здоров'я студентів, що дозволяє говорити про студентство, як про особливу професійно-виробничу групу, об'єднану специфічними умовами праці й життя [2, 7].

До специфічних особливостей розумової праці студентів відносять одночасне вивчення багатьох навчальних дисциплін, що супроводжується частим і швидким переключенням з одного предмету на інший; необхідність переробки інформації й прийняття відповідальних рішень в умовах гострого дефіциту часу, що характеризується почуттям підвищеної відповідальності за прийняті рішення й часте виникнення станів нервово-психічної напруги. Як правило, значний обсяг розумової роботи студенти виконують у вечірній і нічний час, що приводить до порушення режиму сну та перешкоджає повноцінному відпочинку. Крім того, навчальний процес у більшості вузів поєднаний з гіподинамією, тому що основний обсяг розумового навантаження виконується сидячи, а заняття по фізичній підготовці передбачені лише на молодших курсах. При цьому загальний обсяг навчального навантаження в студентів може становити до 12 годин на добу, зростаючи в сесійний період до 15-16 годин на добу, що дозволяє віднести працю студентів по показнику напруженості до 4-ї категорії (дуже напружена праця) [3, 9].

Важливими факторами, що підвищують ризик розвитку психічних розладів у студентів, є нездатність впоратися з навчальним навантаженням; відчуття ворожості з боку педагога, зміна навчального колективу, міжособистісна конфліктність, висока мотивація, що не дозволяє ухилитися від розумового навантаження [4].

© О.С. Юрценюк, 2016

Особливого значення зазначені фактори набувають у студентів спеціальностей, заснованих на системі міжособистісних стосунків (лікарі, педагоги, психологи, юристи) [2, 7].

Вважається, що основним етапом формування адаптації до навчання у вузі є молодші курси, і стійка адаптація настає на 2-му або 3-му курсі [6]. Перехід на вузівські форми навчання є найбільш відчутним для студентів першого курсу (труднощі виникають у 70% опитаних), другого (55%) і третього курсу (53%) [7]. У той же час виявлене погіршення стану здоров'я студентів за час навчання: прогресування артеріальної гіпертензії, зростання частоти гіпотоній і інших серцево-судинних порушень [8].

Важливими є також виявлені особливості діагностики психічних і соматичних розладів у студентів, що пояснюють різну частоту патологій: встановлено, що студенти старших курсів набагато рідше, ніж на молодших курсах, звертаються за медичною допомогою в студентські поліклініки, віддаючи перевагу самолікуванню або консультаціям на клінічних кафедрах, що приводить до зниження даних щодо реальної захворюваності студентів [9].

Нерідко об'єктом вивчення психіатрів і психологів стають психологічні особливості юнацького вікового періоду - нестійкість нервової системи, відсутність сформованих позитивних життєвих установок і труднощі адекватного самовираження, що може приводити до замкнутості, безініціативності, невмотивованим пропускам занять, зниженню академічної успішності [10]. У той же час вивченню динаміки стану здоров'я студентів і факторів, що впливають на нього протягом усього періоду навчання у ВНЗ, а не тільки на молодших курсах, присвячена значно менша кількість робіт, причому вони в основному стосуються проблем гігієни розумової праці й профілактики соматичних розладів [5, 8].

Вивчення ролі різних факторів у визначенні рівня психічного й соматичного здоров'я студентів пропонується проводити в рамках систем-

ного підходу у взаємозв'язку з вивченням способу життя: режимів праці й відпочинку, емоційного й функціонального стану організму, матеріальної забезпеченості, бюджету часу й плановому регулюванні трудової діяльності студентів [3, 6].

Мета дослідження

Визначити основні соціально-психологічні фактори які впливають на розвиток неспсихотичних психічних розладів у студентів вищих навчальних закладів.

Матеріал і методи

Робота базується на обстеженні 430 студентів, що навчалися на 1-5 курсах медичного та стоматологічного факультетів Вищого державного навчального закладу України "Буковинський державний медичний університет".

Ретельно проводили збір анамнезу. За допомогою клінічного, клініко-психопатологічного методу вивчали скарги, анамнез, соціальний статус, клінічні прояви невротичних розладів (НР).

Рівень особистісної та ситуативної тривожності встановлювався за методикою Ч.Д. Спілбергера адаптованою Ю.Л. Ханіним. Низьким рівнем тривожності вважався результат у межах до 30 балів, середнім - від 30 до 45 балів, високим - більше 45 балів [5]. Алекситимію визначали за допомогою Торонтської алекситимічної шкали, адаптованої в інституті ім. В.М.Бехтерева [5]. Ступінь вираженості депресивної симптоматики оцінювався за допомогою шкали самооцінки депресії Цунга (W.K.Zung) [5]. Вивчення особистісних особливостей проводилося з використанням тесту MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory). Тест MMPI і його скорочені варіанти (СМІЛ, СМОЛ) є одними з найбільш відомих і поширених методик визначення особливостей особистості, які мають велику цінність як для

характеристики особистості випробуваного, так і для оцінки його психічного стану. Математична обробка матеріалу виконувалася за допомогою програмного забезпечення MSOffice, Statistika 6.0, Windows XP для персонального комп'ютера класу IBM PC та за допомогою програми MS Excel v.8.0.3. та програми SPSS 10.0.5 for Windows.

Обговорення результатів дослідження

При скринінговому обстеженні 430 студентів 1-5 курсів медичного університету, неспсихотичні психічні розлади (НПР) було виявлено у 32,79% (141 особа) обстежених. Вік обстежених коливався від 17 до 25 років (середній вік 20,8 1,1).

Серед досліджуваних було 293 жінки - 68,14% та 137 чоловіків - 31,86%. У статевому розподілі НПР було діагностовано у 103 дівчат - 35,15 % та в 38 хлопців - 27,73% (рис).

При обстеженні студентів, з метою вивчення факторів ризику розвитку НР, фіксували дані про наявність наступних соціальних проблем: безробіття, загроза безробіття, відсутність перспективи, нездатність пристосуватися до середовища переживання воєнних дій, негативний вплив засобів масової інформації, політичні події, які створюють ситуацію тривоги в індивідуума, стихійне лихо, кримінальні події (пограбування, напад, звалтування), вимушена міграція, міжособистісні конфлікти у колективі, труднощі в засвоєнні нових норм і правил, відчуття ізоляції серед оточуючих, серйозні залякування і глузування, небажана вагітність, звертання до ворожок, знахарів та ін., проживання на самоті, сімейні конфлікти, розлучення, погіршення матеріально-побутових умов, матеріальна скрута, проблеми з житлом, конфлікти з друзями, конфлікти службові в мікрогрупі, погіршення відносин з дітьми, погіршення відносин з батьками, вимушені зміни в сімейному ста-

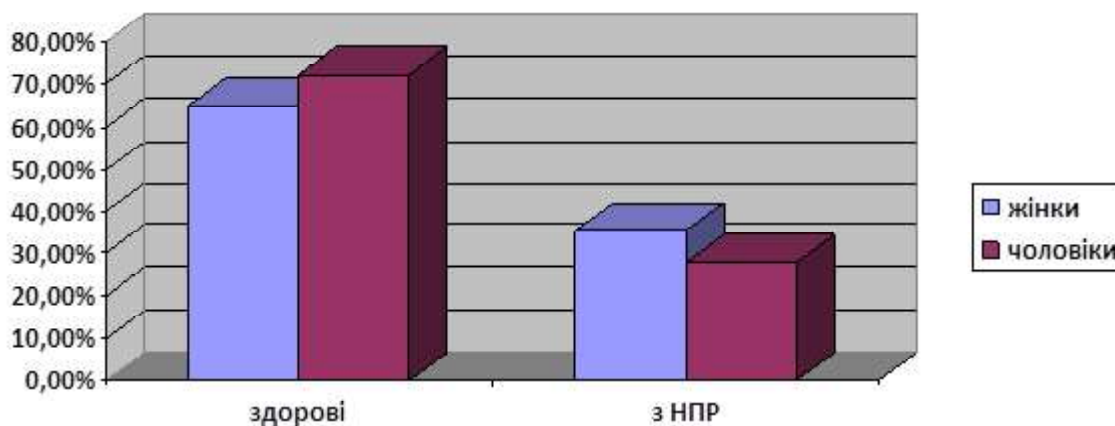

Рис. Гендерний розподіл обстежених студентів

тусі (тимчасові розлучення), релігійний фактор (міжконфесійні чвари), хвороби близьких, алкоголізм близьких людей (сім'я, товариші, наркоманія), порушення сексуальних стосунків, конфлікти в навчанні, вимушена зміна професії, власні захворювання (хронічні хвороби), смерть рідних та близьких, ятрогенії, осуд по цивільній чи кримінальній справі без позбавлення волі, тюремне ув'язнення чи інше позбавлення волі. Враховували також розпорядок дня, харчування, якість сну. Провели детальний аналіз даних щодо задоволення вибором професії, адаптацію до навчання,

труднощі в процесі навчання, рейтинг навчання, участь у суспільній роботі. З'ясували особливості взаємин у колективі, наявність шкідливостей та незадовільних санітарно-технічних умов навчання. Багато уваги приділяли вивченню окремих проблем студентів, прояву стресу, пов'язаного з навчанням та методам подолання стресу. Ретроспективно вивчали соціальні проблеми, які мали місце в дитинстві обстежуваних. Оцінювали психічний, соматичний та неврологічний стан.

Виявлені результати наведено в таблиці.

Встановлено, наступні найпоширеніші соціаль-

Таблиця

Фактори ризику розвитку неспсихотичних психічних розладів

№	Фактор ризику розвитку НР	абс.	%
1.	Безробіття	4	2,84
2.	Загроза безробіття	4	2,84
3.	Відсутність перспективи	12	8,51
4.	Нездатність пристосуватися до середовища	29	20,57
5.	Переживання воєнних дій і т.і	40	28,37
6.	Негативний вплив засобів масової інформації	80	56,74
7.	Політичні події, які створюють ситуацію тривоги в індивідуума	63	44,68
8.	Стихійне лихо	42	29,79
9.	Кримінальні події (пограбування, напад, звалтування)	20	14,18
10.	Вимушена міграція	19	13,47
11.	Міжособистісні конфлікти у колективі	54	38,30
12.	Труднощі в засвоєнні нових норм і правил	68	48,23
13.	Відчуття ізоляції серед оточуючих	53	37,59
14.	Серйозні залякування і глузування	42	29,79
15.	Небажана вагітність	3	2,13
16.	Звертання до ворожок, знахарів та ін.	23	16,31
17.	Проживання на самоті	33	23,40
18.	Сімейні конфлікти	79	56,03
19.	Розлучення	8	5,67
20.	Погіршення матеріально-побутових умов	65	46,10
21.	Матеріальна скрута	66	46,81
22.	Проблеми з житлом	51	36,17
23.	Конфлікти з друзями	62	43,97
24.	Конфлікти службові в мікрогрупі	49	34,75
25.	Погіршення відносин з дітьми	1	0,71
26.	Погіршення відносин з батьками	27	19,15
27.	Вимушені зміни в сімейному статусі (тимчасові розлучення)	16	11,35
28.	Релігійний фактор (міжконфесійні чвари,)	11	7,80
29.	Хвороби близьких	92	65,25
30.	Алкоголізм близьких людей (сім'я, товариші, наркоманія)	29	20,57
31.	Порушення сексуальних стосунків	10	7,09
32.	Конфлікти в навчанні	52	36,88
33.	Вимушена зміна професії	1	0,71
34.	Власні захворювання (хронічні хвороби)	77	54,61
35.	Смерть рідних та близьких	69	48,94
36.	Ятрогенії	14	9,93
37.	Осуд по цивільній чи кримінальній справі без позбавлення волі	1	0,71

но-психологічні фактори, що впливають на розвиток НПР у студентів: хвороби близьких - 65,25%, негативний вплив засобів масової інформації - 56,74%, сімейні конфлікти - 56,03%, власні захворювання (хронічні хвороби) - 54,61%, смерть рідних та близьких - 48,94%, труднощі в засвоєнні нових норм і правил - 48,23%, матеріальна скрута - 46,81%, погіршення матеріально-побутових умов - 46,10%, політичні події, які створюють ситуацію тривоги, як соціальну проблему - 44,68%. Прикметно, що в статевому розподілі для чоловіків було притаманно виділення переважно соціальних факторів в той час, як жінки відмічали більший вплив саме психологічних факторів, що може бути пояснено особистісними особливостями жінок.

Висновки

Таким чином, до основних факторів, що викликають непсихотичні психічні розлади у студентів, належать як соціальні (негативний вплив засобів масової інформації, погіршення матеріально-побутових умов, політичні події, які створюють ситуацію тривоги) так і психологічні (сімейні конфлікти, труднощі в засвоєнні нових норм і правил, смерть рідних та близьких), що необхідно враховувати при плануванні профілактичних, лікувальних та реабілітаційних заходів.

Перспективи подальшого дослідження

Планується детальніше вивчити вплив окремих факторів на розвиток конкретних нозологій та розробити систему комплексної діагностики та лікування непсихотичних психічних розладів у студентів вищих навчальних закладів.

Література. 1. Агличева И. В. Комплексное исследование особенностей личностной адаптации студентов вуза: диссертация на соискание учен. степени кандидата психологических наук : 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / И. В. Агличева // Ставрополь, 2006. - 233 с. 2. Влияние психотравмирующих факторов на развитие психосоматических расстройств у студентов / В.Л. Гавенко, В.М. Синайко, Н.В. Гавенко, В.И. Коростий // Мат. наук.-практ. конф. "Проблеми екстремальної психіатрії. Платоновські читання". - Харків, 2000. - С.157-158. 3. Джураева Н. Ю. Тревожность, внимание и успеваемость студентов / Н.Ю. Джураева, Ф. А. Шукуров // Образ жизни и здоровье студентов : всерос. научн. конф., 6-8 окт.

2005 г : тезисы докл. - М., 2005. - С. 77 - 78. 4. Левина И. Л. Педагогический мониторинг как основа инновационной технологии психолого-педагогического сопровождения процесса обучения / И. Л. Левина // Среда обитания, состояние здоровья населения г. Новокузнецка в 2008-2009 гг.: [монография]. - Новокузнецк: РИО ИПК, 2010. - С. 30 - 51. 5. Малкина-Пых И.Г. Психосоматика / И.Г. Малкина-Пых // - М.: Эксмо, 2008. - 1024с. 6. Синайко В.М. Вплив соціально-психологічних та екологічних чинників на формування станів психічної дезадаптації у студентів медичного ВУЗу / В.М. Синайко // Сб. науч. тр. "Медико-екологические проблемы здоровья человека". - Харьков, 2004. - С. 377-381. 7. Юрценюк О.С. Психологічні та соціальні чинники розвитку невротичних розладів у студентів (огляд літератури) / О.С. Юрценюк // Буковинський медичний вісник. - Том 20, №1 (77). - 2016. - С. 236-240. 8. Юрценюк О.С. Рівень тривожності у студентів-медиків / О.С. Юрценюк // Клінічна та експериментальна патологія. - Том XIV - 4 (54). - 2015. - с. 190-194. 9. Lobunets Anna Yu. Mental health and exclusion of student with disabilities during training in higher education institution / A. Yu. Lobunets // Psychologie revista stintificopractică. - 2013. - №1. - P. 25 - 31. 10. Sociocultural adjustment among sojourning Malaysian students in Britain: a replication and path analytic extension / Viren Swami, Adriane Arteche, Tomas Chamorro-Premuzic [et al.] // Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology. - 2015. - V. 45, № 1. - P. 57 - 65.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ НЕВРОТИЧЕСКИХ РАССТРОЙСТВ У СТУДЕНТОВ

О.С. Юрценюк

Резюме. В статье проанализированы социально-психологические факторы, влияющие на развитие невротических расстройств у студентов высших учебных заведений. В зависимости от нозологической формы установлены основные экзогенные причины. Разработан комплексный метод лечения непсихотических психических расстройств у студентов.

Ключевые слова: непсихотические психические расстройства, невротические расстройства, факторы риска, студенты.

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT NEUROTIC DISORDERS IN STUDENTS

O.S. Yurtsenyuk

Abstract. The review of published dictates of the factors that influence on the development of non-psychotic mental disorders of the higher educational establishments students is analyzed in the article.

Key words: non-psychotic mental disorders, neurotic disorders, risk factors, students.

Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", Chernivtsi

Clin. and experim. pathol. - 2016. - Vol. 15, №4 (58). - P. 135-138.

Надійшла до редакції 10.12.2016

Рецензент – проф. А.С. Борисюк

© О.С. Юрценюк, 2016